

Homo-, bi- och transsexuellas rättigheter i Europeiska unionen

Enligt artikel 21 i kapitlet "Jämlikhet" i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna är diskriminering på grund av sexuell läggning förbjuden.

Politisk bakgrund

Utvecklingen på senare år vittnar om en ökande medvetenheten i Europeiska unionen om homo-, bi- och transsexuella personer rättigheter. Lissabonfördraget, med den rättsligt bindande stadgan om grundläggande rättigheter i Europeiska unionen förstärker ramverket för lagstiftning om icke-diskriminering. EU är nu skyldigt att bekämpa diskriminering, inklusive diskriminering som grundas på sexuell läggning, i alla sina politiska åtgärder och verksamheter.

På det internationellt planet har samförståndet om behovet av att bekämpa diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet kraftigt markerats genom två rekommendationer och en resolution som Europarådets ministerkommitté och parlamentariska församling antagit.

Mot bakgrund av detta begärde Europaparlamentet 2009 att Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) skulle granska läget för homo-, bi- och transsexuella personer sedan vissa EU-medlemsstater antagit lagstiftning som begränsar dessa personers rättigheter.

Viktiga resultat

Byråns rapport, *Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity (Homofobi, transfobi och diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet)*, avslöjar tre underliggande problem för homo-, bi- och transsexuella personer i Europeiska unionen: att de tvingas att leva i tystnad och osynlighet, att de utsätts för våld och att de särbehandlas, till exempel på arbetet, av hyresvärdar eller när de flyttar inom EU.

Olika utveckling

När det gäller skyddet av homo-, bi- och transsexuellas rättigheter varierar utvecklingen av lagstiftningen mellan EU:s medlemsstater. Byrån har i sin forskning identifierat sex av varandra beroende huvudfrågor där både positiva och negativa trender kan urskiljas:

• Mötes- och yttrandefrihet

Protester mot Pridefestivaler eller aggressiva motdemonstrationer och även förbättringar av skyddet för demonstranterna. Förbud mot information till minderåriga om sexuella förbindelser mellan personer av samma kön.

• Hatfulla uttalanden och hatbrott

Begränsat skydd mot intolerans och våld mot homo-, bi- och transsexuella personer. Endast ett litet antal medlemsstater vidgar tillämpningen av straffrätten för att stävja sådana handlingar.

• Ojämlig behandling och diskriminering

Skyddet för transsexuella personer är fortfarande oklart trots EU-rättspraxis. Dock finns det ett betydande antal organ för likabehandling som tar upp frågor om sexuell läggning i och utanför arbetet.

• Fri rörlighet och familjeåterförening

Tillämpningen av likabehandlingsprincipen är i detta sammanhang olika: vissa EU-medlemsstater begränsar eller vägrar erkänna partnerskap och äktenskap mellan personer av samma kön som ingåtts i en annan medlemsstat, medan andra utsträcker sin lagstiftning till detta område.

• Internationellt skydd för asylsökande homo-, bi- och transsexuella personer

Många medlemsstater fortsätter att anse att asylsökande som söker skydd från förföljelse på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet inte har rätt till asyl om de kan leva i sitt eget land utan att "röja sig".

• Könsbyte

Svårigheter att få tillgång till behandling, att få rättsligt erkännande och likabehandling inom de flesta områden av samhällslivet, även om vissa EU-medlemsstater har underlättat situationen.

Varierande bild

Denna olikartade utveckling visar att framstegen sker i olika takt och ojämnt i Europeiska unionen: det finns fortfarande stora skillnader mellan EU-medlemsstaterna. Hinder kan till stor del tillskrivas kvarstående intolerans och negativa attityder till homo-, bi- och transsexuella personer.

Lagstiftning och allmänhetens acceptans går hand i hand

Osäkra trender i EU kan avspegla eller förstärka negativa attityder till homo-, bi- och transsexuella och stereotypa uppfattningar. Lika rättigheter enligt lag är viktigt och bekräftas på vissa områden. För att skapa större förståelse och acceptans hos allmänheten räcker det dock knappast med lagstiftning som medel. Det krävs engagemang och dialog mellan regeringar och det civila samhället för att främja en ökad medvetenhet om rättigheter för homo-, bi och transsexuella personer.

Proaktiva initiativ

Vissa nationella regeringar antar omfattande planer för att skydda homo-, bi- och transsexuella personers rättigheter. Här är några exempel på detta:

Nederländerna har antagit ett omfattande policydokument om homo-, bi- och transsexuella, "Simply Gay", för perioden 2008-2011. Det utgör en nationell handlingsplan som omfattar 60 olika åtgärder, bland annat 24 projekt som genomförs av olika ministerier för att förbättra acceptansen för homo-, bi- och transsexuella i samhället och ge dessa medborgare egenmakt.

I Sverige bidrar en offentligt myndighet som har till uppgift att främja demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter till att "motverka institutionaliseringen av heterosexualitet i samhället".

I Storbritannien ingår nu ett arbetsprogram för att "tackla förlegade och fördomsfulla uppfattningar och säkerställa lika möjligheter för alla, oberoende av sexuell läggning eller könsidentitet" i sitt "regeringsprogram".

Ett antal EU-medlemsstater – Estland, Frankrike, Tyskland, Nederländerna, Spanien och Storbritannien – har vidtagit åtgärder för att främja utbildning och dialog, särskilt i skolor och utbildningsinrättningar, för att motverka negativa attityder till homosexualitet och till homo-, bi- eller transsexuella personer.

Här ger Europarådets rekommendation om åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet värdefull vägledning till EU-medlemsstaterna när det gäller att förbättra respekten, skyddet och främjandet av rättigheter för homo-, bi- och transsexuella. Om denna rekommendation följs kommer det att bidra till att en mer enhetlig strategi för att förverkliga dessa rättigheter utvecklas.

Faktagrundad rådgivning

På grundval av resultaten i byråns jämförande analys kan en hållbar positiv utveckling av skyddet mot diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet komma till stånd via proaktiva och samordnade åtgärder, som exempelvis

- › att förstärka och förfina positiv utveckling inom alla viktiga politikområden,
- › att mobilisera resurser och stöd till EU-medlemsstaterna för att förstärka framstegen i att följa Europarådets rekommendation om skydd av rättigheter för homo-, bi- och transsexuella personer,

- › att främja initiativ för att i samverkan med det civila samhället uppnå ökad förståelse, acceptans och respekt för homo-, bi- och transsexuellas erfarenheter.

I sina yttranden framhåller byrån särskilt att man bör

- stödja insatserna för ett övergripande direktiv om lika skydd mot diskriminering på alla grunder, inklusive sexuell läggning,
- undvika att med hänvisning till allmän ordning införa begränsningar av evenemang för homo-, bi- och transsexuella och andra manifestationer av homo-, bi- eller transsexuella identiteter eller relationer,
- garantera rätten att få saklig information om homo-, bi- och transsexuella personer och deras förbindelser och att få leva i en öppen och tolerant miljö, vilket är särskilt viktigt för barn till homo-, bi- eller transsexuella personer,
- garantera samma nivå av skydd mot homo- och transfobiska handlingar som mot hatbrott och hatfulla uttalanden på grund av rasism eller främlingsfientlighet,
- garantera korrekt tillämpning av det befintliga lagskyddet för transpersoner i EU-rätten och uttryckligen inbegripa begreppet könsidentitet,
- inbegripa partner av samma kön, oavsett om de är gifta, registrerade eller sambor, i definitionen av "familjemedlemmar" när det gäller fri rörlighet och familjeåterförening,
- erkänna sexuell läggning och könsidentitet som orsaker till förföljelse och förbättra förståelsen och handläggningen av asylansökningar, framför allt genom att undvika att göra förnedrande och närgångna bedömningar av trovärdigheten i ansökningar som bygger på sexuell läggning och könsidentitet,
- uppfatta könsidentitet som en del av privatlivet och självbestämmandet snarare än som en psykisk störning, särskilt när det gäller rättelser av det registrerade könet eller namnändringar i officiella handlingar,
- främja en mer balanserad uppfattning hos allmänheten i frågor som gäller homo-, bi- eller transsexuella genom att underlätta dialog mellan homo-, bi- och transsexuella grupper, medier, politiska företrädare och religiösa institutioner, exempelvis via samverkan mellan olika myndigheter och partnerskap mellan olika aktörer.

Mer information:

FRA:s jämförande rättsanalys "Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity – 2010 Update" är tillgänglig på följande webbadress: fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm

På byråns webbplats finns en översikt över FRA:s verksamhet på området homo-, bi- och transsexuella personers rättigheter: fra.europa.eu/fraWebsite/lgbt-rights/lgbt-rights_en.htm